

Journal of Archaeology & Art

Arkeoloji ve Sanat

173: Mayıs-Ağustos 2023

TOPKORU TÜMÜLSLERİ

ISSN 1300-4514

Arkeoloji ve Sanat

173: Mayıs-Ağustos 2023

Arkeoloji Sanat Yay. Tur. San. Tic. Ltd. Şti. adına
Sahibi ve yayın yönetmeni M. Nezir Başgelen
Sorumlu yazışları müdürü M. Nezir Başgelen
İdari yönetim Sema Başgelen
Baş editör M. Nezir Başgelen
Editör Özgür Yılmaz
İngilizce ve Almanca redaksiyon Nilgün Cön
Fransızca redaksiyon Eric Luc Jean
Uygulama Serdar Kıran

Arkeoloji ve Sanat Dergisi, TÜBİTAK ULAKBİM tarafından taranan hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazılardaki her türlü görüş ve düşüncelerin, bilimsel değerlendirmeler ve eleştirilerin yasal sorumluluğu yazarlarına aittir. Arkeoloji ve Sanat Dergisi/Yayımları bunlardan herhangi bir sorumluluk kabul etmez. Yazı ve her türlü görsel malzemenin her türlü yayın hakkı saklıdır. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Yönetim yeri ve yazışma adresi

Hayriye Cad. Cezayir Sok. Mateo Mratoviç Apt.
No: 5/2 Beyoğlu-İstanbul
Tel.: (0 212) 293 03 78 (pbx)
Faks: (0 212) 245 68 77

İstanbul satış mağazası

ArkeoPera Kitabevi
Yeniçarşı Cad. No: 66/A 34433
Galatasaray-Beyoğlu-İstanbul
Tel.: (0 212) 249 92 26

Makale yazım ve yayımlama ilkeleri web sayfamızda yer almaktadır.
https://www.arkeolojisanat.com/shop/kategori/dergi/-arkeoloji-ve-sanat-dergisi_16_58.html
editor@arkeolojisanat.com
dergi@arkeolojisanat.com

Yayın türü Uluslararası süreli yayın

ISSN 1300-4514

Baskı Betik Dijital Matbaa
Atatürk Mh. Komsan Üstü Yolu Cd.
No: 4/5 Küçükçekmece-İstanbul

"Ancak, memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler hâlinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hâle gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'i lüzum vardır."

Gazi Mustafa Kemal

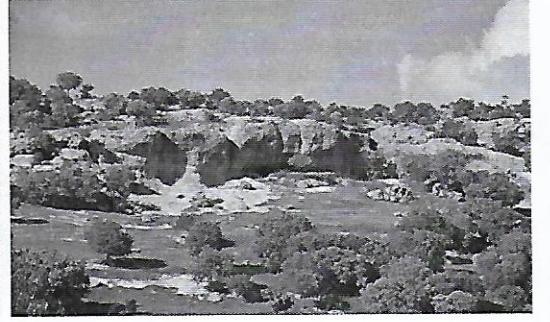
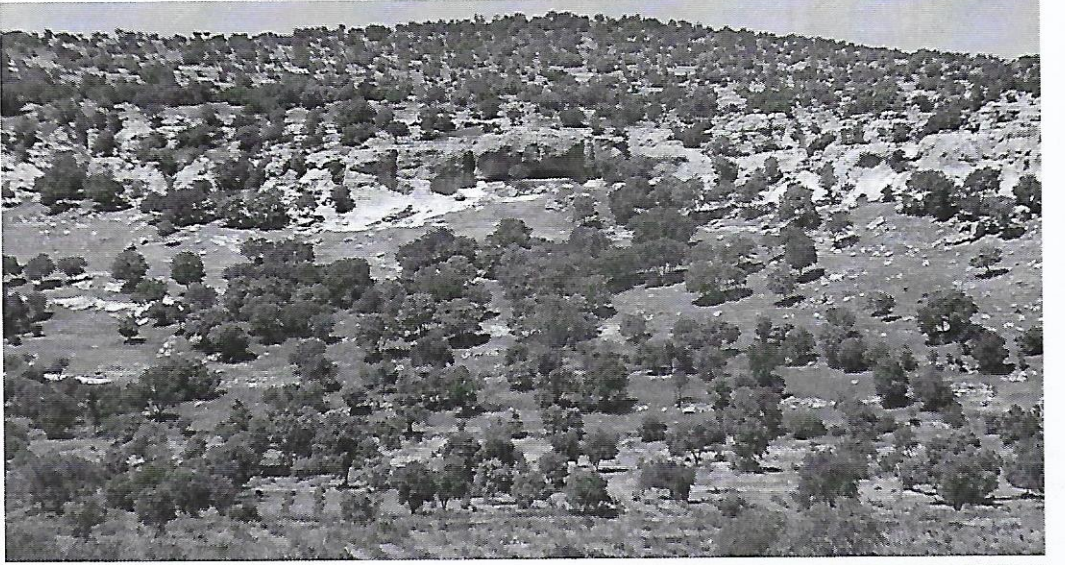
Kapak resmi: Topkoru Tümülüsleri

İÇİNDEKİLER

1

Ergül Kodaş – Bahattin İpek – Çağdaş Erdem – Yunus Çiftçi

Hindilla Mağarası ve Çevresinde Tespit Edilen Tarihöncesi Dönem Yerleşimler Üzerine Bazı Gözlemler (Mardin/Türkiye)

13

Murat Karakoç

Epipaleolitik Anadolu'da Yontmataş Gelenekler ve Yaşam Alanı Düzenlemeleri

33

Bahattin Çelik – Hatice Tosyagülü Çelik

Harbetsuvan Tepesi 2017-2019 Yılı Buluntularına Toplu Bir Bakış

47

Ayşin Konak – Şengül G. Aydıngün – Alkiviadis A. Ginalis – Haldun Aydıngün

Küçükçekmece Lagününde Ele Geçen Neolitik Çağ Yontmataş Endüstrisinin Genel Özellikleri

- 57 **Şahin Yıldırım**
Topkuru Tümülüsleri: Doğu Trakya'da Yeni Bir Geç Tunç Çağı Nekropolü
- 69 **Éric Jean**
De microrégion En Empire: Réflexions Préliminaires Sur La Manière
De Considérer La Longévité Du Royaume Hittite
- 81 **Rabia Akarsu**
Erzurum-Pulur Höyük'ten Erken Demir Çağı'na Ait İnsan Yüzü Tasvirli
(Antropomorfik) Kap Parçası
- 89 **Emre Erdan – Kemal Ersavaş – Gül Tuğçe Toprak –
Yiğit Burak Yüksektepe – Umut Mızrak Ersezen**
Güzelhisar Vadisi'nde Demir Çağı Yerleşim Dokusu
- 111 **Mustafa Bilgin – Pınar Kızıltepe Bilgin**
Afyonkarahisar Müzesi'nde Yer Alan Bir Grup *Lydion*
- 127 **Yusuf Albayrak**
2021 Yılı Kazılarında Ele Geçen Myrina Koroplastik Eserleri
- 137 **Hande Arslan**
Antik Çağ'da Kemik İğnelerin Kullanım Alanları
- 147 **A. Nazlı Soykan – Gulzoda Makhmudjonova Akay**
Bizans ve Osmanlı Sanatında Ruhların-Amellerin Tartılması Sahnesi
- 165 **Pınar Ülgen**
Ortaçağ Avrupasında Münzevilik ve Rahibeler
- 173 **Nurdan Akbulut**
Güzelhisar Vadisi'nde Unutulmuş Bir Türk Dönemi Yapısı:
Ahmed Dede Türbesi ve Yakın Çevresi Araştırmaları
- 185 **Ramazan Uykur**
Yakın Dönem Osmanlı Tarihinde Saruhan'da Rum Cemâatine Ait
Harap Kilisenin İnşâsına İlişkin Arşiv Belgeleri
- 203 **Jülide Edirne**
İ1898 "Demir Kilise" İstanbul, Haliç'in Tarihî ve Doğal Katmanları Üzerinde
Yaratılmış Bir Uluslararası Sanayi ve Diploması Mirası
- 236 **Serap Ünal**
Anadolu Amulet Objelerinin Tarihöncesinden Günümüz Mavi Cam
Nazar Boncuklarına Yolculuğu
- Haber - Yorum - Yeni Görüş - Gözlem - Tanıtım**
- 237 **Pınar Oto**
Sagalassos

ARKEOLOJİ VE SANAT DERGİSİ

Onur Kurulu / Honorary Board

Dr. h.c. T. Oğuz Alpözen (Muğla), Dr. Anton Bammer (Avusturya), Dr. h.c. Muazzez İlmiye Çığ (Mersin), Prof. Dr. Refik Duru (İstanbul), Prof. Dr. Robert Fleischer (Almanya), Dr. Friedrich Hild (Avusturya), Prof. Dr. Ruşen Keleş (Ankara), Dr. h.c. İnan Kırış (İstanbul), Prof. Dr. Mehmet Özakürk (Ankara), Prof. Dr. Mehmet Özsait (İstanbul), Prof. Dr. Wolfgang Radt (İstanbul), Prof. Dr. Metin Sözen (İstanbul), Prof. Dr. M. Çetin Şahin (Ankara), Prof. Dr. Candan Şentuna (Ankara), Süha Umar (Ankara), Prof. Dr. Ender Varınlıoğlu (Balıkesir), Prof. Dr. Güngör Varınlıoğlu (Balıkesir), Prof. Dr. Nuray Yıldız (İstanbul)

Genel Danışma Kurulu / General Advisory Board

Özgen Acar (Ankara), Doç. Dr. Doğan Başak (İstanbul), Prof. Dr. Ahmet Vedat Çelgin (İstanbul), Prof. Dr. Münir Ekonomi (İstanbul), Dr. Sinan Genim (İstanbul), Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi (İstanbul), Prof. Dr. Fahri Işık (Antalya), Prof. Dr. Cengiz Işık (Muğla), Prof. Dr. Aykut Kazancıgil (Balıkesir), Havva Koç (İstanbul), Prof. Önder Küçükerman (İstanbul), Zülfü Livaneli (İstanbul), Prof. Dr. Roin Metreveli (Gürcistan), Prof. Dr. İlber Ortaylı (İstanbul), Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İstanbul), Dr. Irina F. Popova (Rusya), Necdet Sakaođlu (İstanbul), Prof. Dr. Veli Sevin (İzmir), Prof. Dr. Haluk Şahin (İstanbul), Prof. Dr. A. M. Celâl Şengör (İstanbul), Hıfzı Topuz (İstanbul), Prof. Dr. Henry T. Wright (Amerika)

Uzmanlık Alanlarına Göre Danışma ve Hakem Kurulları / Editorial Advisory Boards

ANTİKÇAĞ VE ORTAÇAĞ FELSEFESİ

Prof. Dr. O. Faruk Akyol (İstanbul), Dr. Bülent Berkol (İstanbul), Prof. Dr. Betül Çotuksöken (İstanbul), Prof. Dr. Erdal Yıldız (İstanbul)

ARKEOLOJİ, ANTROPOLOJİ

Prof. Dr. Berna Alpagut (Ankara), Prof. Dr. Şengül Aydıngün (Kocaeli), Prof. Dr. Daniş Baykan (Edirne), Prof. Dr. Nejat Bilgen (Kütahya), Dr. Mustafa Büyükkolancı (İzmir), Prof. Dr. Nevzat Çevik (Antalya), Prof. Dr. İnci Delemen (İstanbul), Prof. Dr. Adnan Diler (Muğla), Prof. Dr. Şevket Dönmez (İstanbul), Prof. Dr. Turan Efe (Bilecik), Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal (Ankara), Prof. Dr. Aslı Erim Özdoğan (Çanakkale), Dr. Jesus Gil Fuensanta (İspanya), Prof. Dr. Serdar Girginer (Adana), Prof. Dr. Kutalmış Görkay (Ankara), Prof. Dr. Sevil Gülçür (İstanbul), Dr. Savaş Harmankaya (İstanbul), Prof. Dr. Werner Jobst (Avusturya), Prof. Dr. Necmi Karul (İstanbul), Prof. Dr. David Kennedy (Avustralya), Prof. Dr. Guntram Koch (Almanya), Prof. Dr. Zeynep Koçel Erdem (İstanbul), Prof. Dr. Recep Meriç (İzmir), Prof. Dr. Tuba Ökse (Kocaeli), Doç. Dr. Eylem Özdoğan (İstanbul), Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İstanbul), Prof. Dr. Elif Özer (Denizli), Prof. Dr. Ömer Özyiğit (İzmir), Doç. Dr. Haluk Sağlamtimur (İzmir), Prof. Dr. Gil J. Stein (Amerika), Prof. Dr. Nuran Şahin (İzmir), Prof. Dr. Harun Taşkıran (Ankara), Prof. Dr. Ahmet Yaraş (Edirne), Prof. Dr. Abdullah Yaltalı (Aydın), Prof. Dr. Aslıhan Yener (İstanbul), Prof. Dr. Levent Zorođlu (Batman)

ARKEOMETRİ, JEOARKEOLOJİ, ARKEOLOJİK PROSPEKSİYON VE JEOFİZİK

Prof. Dr. Mahmut G. Drahor (İzmir), Prof. Dr. İlhan Kayan (İzmir), Prof. Dr. Peter Kuniholm (Amerika), Prof. Dr. İltter Uzel (İstanbul)

BİZANTİNOLOJİ

Prof. Dr. Engin Akyürek (İstanbul), Prof. Dr. Ebru Altan (İstanbul), Dr. Kerim Altuğ (İstanbul), Prof. Dr. Neslihan Asutay Effenberger (İstanbul), Doç. Dr. Özgü Çömezođlu (İstanbul), Prof. Dr. Sema Doğan (Ankara), Prof. Dr. Arne Effenberger (Almanya), Doç. Dr. Ü. Melda Ermiş (İstanbul), Prof. Dr. Esin Ozansoy (İstanbul), Doç. Dr. Alessandra Ricci (İstanbul), Doç. Dr. Ayça Tiryaki (İstanbul), Doç. Dr. Günder Varınlıoğlu (İstanbul)

EPİGRAFİ, PALEOGRAFİ

Prof. Dr. Mustafa Adak (Antalya), Prof. Dr. Nalan Eda Akyürek Şahin (Antalya), Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu (Ankara), Prof. Dr. Mehmet Kanar (İstanbul), Prof. Dr. Fatih Onur (Antalya), Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk (İstanbul), Doç. Dr. Burak Takmer (Antalya)

ESKİ ANADOLU DİLLERİ

Doç. Dr. Metin Alparslan (İstanbul), Dr. Öğr. Üyesi Meltem Doğan Alparslan (İstanbul), Prof. Dr. Mirjo Salvini (İtalya), Prof. Dr. Aygül Süel (Ankara), Prof. Dr. Recai Tekoğlu (İzmir)

ESKİÇAĞ TARİHİ

Doç. Dr. Ayşegül Akalın (Ankara), Prof. Dr. Murat Arslan (Antalya), Prof. Dr. Ferit Baz (İstanbul), Prof. Dr. Oktay Belli (İstanbul), Prof. Dr. Ömer Çapar (Ankara), Prof. Dr. Efrumiye Ertekin (Mersin), Prof. Dr. Turhan Kaçar (Muğla), Prof. Dr. M. Ali Kaya (İzmir), Doç. Dr. Erkan Konyar (İstanbul), Prof. Dr. Kemalettin Köroğlu (İstanbul), Prof. Dr. Hamdi Şahin (İstanbul), Doç. Dr. Hüseyin Sami Öztürk (İstanbul), Doç. Dr. Bülent Öztürk (İstanbul)

ETNOARKEOLOJİ

Prof. Dr. Rüstem Aslan (Çanakkale), Stephan Blum (Almanya)

KLASİK FİLOLOJİ

Prof. Dr. Tansu Açık (Ankara), Doç. Dr. Murat Aydaş (Aydın), Prof. Dr. Güler Çelgin (İstanbul), Dr. Öğr. Gör. Nilay Ediz Okur (İstanbul), Dr. Öğr. Üyesi Eyüp Çoraklı (İstanbul), Prof. Dr. Bedia Demirş (İstanbul), Doç. Dr. Filiz Dingil Cluzeau (İstanbul), Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken (İstanbul), Doç. Dr. Emre Erten (İstanbul), Doç. Dr. Erman Gören (İstanbul), Doç. Dr. Çiğdem Menzilioğlu (İstanbul), Dr. Sema Polat Öğüt (İzmir), Dr. Öğr. Üyesi Ekin Öyken (İstanbul), Prof. Dr. F. Gül Özaktürk (Ankara), Doç. Dr. Oğuz Yarlığaş (İstanbul)

MİMARLIK TARİHİ, ŞEHİRCİLİK

Prof. Dr. Günkut Akın (İstanbul), Prof. Dr. Sevgi Aktüre (Ankara), Doç. Dr. Zeynep Eres (İstanbul), Prof. Dr. Aykut Karaman (İstanbul), Prof. Dr. Dr. h.c. Machiel Kiel (Hollanda), Prof. Dr. Zeynep Kuban (İstanbul), Prof. Dr. Deniz Mazlum (İstanbul), Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Özer (İstanbul), Prof. Dr. Turgut Saner (İstanbul), Prof. Dr. Yıldız Sey (İstanbul), Prof. Dr. Uğur Tanyeli (İstanbul), Prof. Dr. İlhan Tekeli (İzmir), Prof. Dr. Numan Tuna (Ankara)

MÜZECİLİK, FOLKLOR VE ETNOGRAFYA

Rahmi Asal (İstanbul), Dr. Rifat Ergeç (Gaziantep), Dr. İsmail Karamut (Antalya), Dr. Öğr. Üyesi Barış Gür (İzmir), Mehmet Akif Işık (Tekirdağ), Zeynep Kızıltan (İstanbul), Yıldız Meriçboyu (İstanbul), Dr. Mehmet Taşlıalan (İzmir), Prof. Dr. Billur Tekkök (Ankara), Sabahattin Türkoğlu (İstanbul), Metin Türktüzün (Kütahya), Prof. Dr. Remzi Yağcı (İzmir), Azize Yener (Antalya), Kenan Yurttagül (Ankara), Erdem Yücel (Muğla)

NÜMİZMATİK

Prof. Dr. Ş. Nezihi Aykut (İstanbul), Prof. Dr. Zeynep Çizmeli Öğün (Ankara), Prof. Dr. Kenneth W. Harl (Amerika), Doç. Dr. Koray Konuk (Fransa), Cem Mahruki (İstanbul), Prof. Dr. Oğuz Tekin (Antalya)

RESTORASYON, KONSERVASYON

Prof. Dr. Zeynep Ahunbay (İstanbul), Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Akıllı (Batman), Prof. Dr. Sait Başaran (İstanbul), Prof. Dr. Ufuk Kocabaş (İstanbul)

SANAT TARİHİ

Prof. Dr. Tayfun Akkaya (İstanbul), Prof. Dr. Ara Altun (İstanbul), Prof. Dr. Ayşe Aydın (Muğla), Prof. Dr. Tanju Cantay (İstanbul), Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu (İstanbul), Prof. Dr. Haşim Karpuz (İstanbul), Prof. Dr. Selçuk Mülayim (İstanbul), Prof. Dr. Gönül Öney (İzmir), Prof. Dr. Sacit Pekak (İstanbul), Prof. Dr. Şule Pfeiffer Taş (Ankara), Prof. Dr. Baha Tanman (İstanbul), Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu (İstanbul), Prof. Dr. Tarcan Yılmaz (İstanbul)

SUALTI ARKEOLOJİSİ

Serdar Akerdem, Doç. Dr. Hakan Öviz (Antalya), Prof. Dr. Cemal Pulak (Amerika)

TARİHİ COĞRAFYA

Dr. Bora Avşarcan (Ankara), Prof. Dr. Ahmet Vedat Çelgin (İstanbul), Dr. Levent T. Erel (İstanbul), Doç. Dr. T. Ahmet Ertek (İstanbul), Prof. Dr. Hansgerd Hellenkemper (Almanya),

Küçükçekmece Lagününde Ele Geçen Neolitik Çağ Yontmataş Endüstrisinin Genel Özellikleri

Ayşin Konak – Şengül G. Aydınğün – Alkiviadis A. Ginalis – Haldun Aydınğün

Dr. Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü. Orcid no: 0000-0002-0620-2573, aysin.konak@kocaeli.edu.tr – Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü., Orcid no: 0000-0002-0309-2348, sengulaydingun@kocaeli.edu.tr – Dr., Alman Arkeoloji Enstitüsü (DAI), İstanbul Şubesi. Orcid no: 0000-0001-8414-5095, alkiviadis-alexandros.ginalis@dainst.de – Doç. Dr., Başkent Üniversitesi. Orcid no: 0000-0003-0190-4872, haldunaydingun@hotmail.com

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE NEOLITHIC PERIOD CHIPPED STONE INDUSTRY FOUND IN KÜÇÜKÇEKMECE LAGOON

Abstract

This study presents the first observations on the chipped stone assemblage recovered from the 3rd layer of the Small Harbour stone pier as a result of the excavations carried out at the historical coastal site of Bathonea in the Küçükçekmece Lagoon Basin of Istanbul. A total of 83 chipped stone artefacts together with pottery of the Neolithic period were recovered in a 5x5 m large trench that revealed a wooden caisson for the construction of a mooring facility with diverse filling material. Firstly, the raw materials were defined, then technological and typological analyses were carried out and the main characteristics of the assemblage were tried to be understood. The inhabitants of the Neolithic settlement primarily used rocks such as silexite and chert, which they obtained as raw materials from local sources. The assemblage consists of cores, primary flakes, retouched flakes, various types of scrapers shaped on flakes, notched tools, blades and retouched blades, production residues and debris fragments.

Keywords: Marmara Region, Küçükçekmece Lagoon, Bathonea, Pottery Neolithic, Chipped Stone, Silexite.

Öz

Bu çalışmada İstanbul ili Küçükçekmece Lagünü Havzası'nda Bathonea Antik Kentinde yürütülen kazılar sonucunda, Küçük Liman taş iskelenin 3. tabakasında ele geçen yontmataş buluntu topluluğu ile ilgili ilk gözlemler sunulmuştur. Söz konusu sondaj çalışmasında Çanak Çömlekli Neolitik Dönemle ilişkilendirilen toplam 83 adet yontmataş buluntu ele geçmiştir. Bu buluntu topluluğu üzerinde öncelikle hammadde tanımı yapılmış, ardından teknolojik ve tipolojik analiz yürütülmüş, buluntu topluluğunun temel özellikleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Çanak Çömlekli Neolitik yerleşim sakinleri öncelikle yerel kaynaklardan yumrular halinde elde ettikleri sileksit, çört gibi kayalar hammadde olarak kullanmışlardır. Ele geçen yontmataş topluluğu içinde çekirdekler, birincil yongalar, yongalar, düzeltili yongalar, yonga üzerine şekillendirilmiş çeşitli türde kazıyıcılar, çentikli aletler, dilgiler ve düzeltili dilgiler, üretim artıkları ve döküntü parçaları görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Marmara Bölgesi, Küçükçekmece Lagünü, Bathonea, Çanak Çömlekli Neolitik, Yontmataş, Sileksit.

* Araştırma. Makale geliş tarihi: 18.05.2023; Makale kabul tarihi: 23.05.2023

Giriş

Küçükçekmece Lagün Havzasının Avcılar/Firuzköy Mevkiindeki yarımada üzerinde yürütülen Bathonea kazılarının 2021 yılı çalışmalarında Küçük Liman'da sondaj kazıları¹ yapılmıştır (Ginalis 2022). Küçük

Liman, 4 km uzunluğundaki Firuzköy Yarımadası'nın doğu cephesinde tam merkezine denk gelmektedir. Limanın en çarpıcı özelliği, 15 m uzunluğunda ve 2,65 m genişliğinde taş bloklardan oluşan iskeledir (Res. 1). Bu iskele, antik dönemlerde gemilerin yükleme ve boşaltma faaliyetleri için yanaşabileceği bir liman veya tersanenin bir parçası olarak inşa edilmiş kalıcı bir sağlam yapı konumundadır. Taş iskele kentin merkezindeki pazar yeri/meydandan dik olarak gelen bir yolun doğrudan devamı olarak göle inmektedir. İskelenin yapım tekniği, mimarisinin detayları ve altyapısı hakkında ayrıntılı bilgi alabilmek ve aynı zamanda yapının tarihini anlayabilmek için iskelenin kuzey yönünde bir sondaj açılmasına karar verilmiştir. Temizlik çalışmalarından sonra 5 x 5 m boyutlarında bir sondaj hazırlanarak kazısına başlanılmıştır. Böylece Liman tesisinin kuzey profili ortaya çıkarılmıştır.

Kazılan sondajda tespit edilen ilk tabaka yüzey katmanları ve denizin etkisiyle oldukça bozulmuş bir toprak yapısıdır. İkinci tabakamoloz taş yığınınından oluşmaktadır. Bu tabakada seramik parçaları harç ve tuğlalar ağırlıktadır. Bu kompakt tabaka üç sıra kesme taş blokun altında kalmaktadır. 3. Tabaka olarak adlandırılan seviyede adeta çimentolaşmış biçimde siyah renkli balçık ve kumlu harçla oluşturulmuş -1.15-1.5 m aralığındamoloz dolgunun içinden önemli bir grup tarihöncesi yontmataş buluntuları ele geçmiştir (Res. 2). Bu buluntularsiyah renkli sileksit ve çörtten üretilmiş dilgi, yonga, çekirdek biçimindedir. Bunların bir kısmı düzeltili ya da düzeltisizdir. Bunların yanında üretim artığı parçalar da görülmektedir. Muhtemelen göl içinden taş iskele inşaatı sırasında çekilen balçıklı-kum ile yapılan harcın arasına karışmış olan bu aletler, deniz/göl kenarında tarihöncesinde yaşamış toplulukların üretip kullandığı aletler ve diğer yontmataş ürünlerdir. Kazı alanında ele geçen yontma taş buluntu topluluğu, hammaddenin elde edilmesinden itibaren, yongalama ürünlerini, elde edilen yonga ve dilgilerin alet haline getirilmesini, üretim artıklarını ve aletlerin kullanımından sonra terkedilmesini içeren üretim zincirinin her aşamasını göstermektedir. Bu buluntu topluluğu Küçük Liman'ın bulunduğu alanın binlerce yıl önce alet üretim işliği olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır. İşlikte kullanılan gelişmiş ve standartlaşmış teknoloji, yüksek derecede becerileri olan ustalara işaret etmektedir. Bu durum Firuzköy Yarımadası'nda sosyal açıdan örgütlenmiş toplumların olduğunu göstermektedir.

Yerleşim hareketliliğinin azaldığı ve yerleşik yaşamın giderek önem kazandığı Neolitik Çağ'da belirli türdeki hayvan ve bitkilerin üremesi kontrol altına alınmıştır. Bu istikrarlı yiye-

Res. 14: Küçük Liman sondaj alanı.

Res. 2: Küçük Liman taş iskele sondajı.

cek kaynaklarına bağlı olarak nüfus giderek artmış, Neolitik yaşam biçimi çeşitli nedenlere bağlı olarak GÖ 9. binyıldan itibaren çekirdek bölgeden² çıkarak komşu bölgelere doğru yayılmaya başlamıştır (Shea 2018: 243). Bu yayılımın gözlemlendiği bölgelerin başında da Doğu Marmara Bölgesi gelmektedir (Düring 2016: 139). Doğu Marmara Bölgesi'nden Neolitik Çağ'a dair elde edilen arkeolojik kayıtlar Barçın, Menteşe, Ilıpınar, Aktopraklık, Fikirtepe, Pendik, Yenikapı ve Yarımburgaz kazılarıyla elde edilmiştir. Son 25 yılda bu kazı çalışmalarıyla Neolitik yaşam biçiminin bölgeye nasıl yayıldığı daha net anlaşılır hale gelmiştir (Düring 2016: 197, 201; Özdoğan vd. 1991: 60; Roodenberg ve Alpaslan 2007: 394; Sagona ve Zimansky 2015: 108).

Neolitik toplulukların sosyo-ekonomik yapısının anlaşılmasında çok sayıda kültürel materyalden yararlanılmaktadır. Bu kültürel materyal arasında yontmataş endüstrisine ait buluntular ayrı bir önem taşımaktadır. Yontmataş buluntu topluluğunda kullanılan hammadde, uygulanan teknikler ve aletin biçimsel tipleri yerleşim yerinin yapısı ve yerleşim sakinlerinin yaşam biçimleri konusunda önemli bilgiler sunmaktadır (Kolankaya-Bostancı 2018: 246). Bu doğrultuda geçmişte Bathonea kazılarının Küçük Liman mevkiinde ele geçen Neolitik Çağ'a tarihlendirilen arkeolojik materyal (Aydingün 2008, 2009a, 2009b; Aydingün ve Aydingün 2020: 8) ile birlikte bu çalışma kapsamında ele alınan yontmataş buluntu topluluğu bölgenin kültür tarihinin anlaşılmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmada insan elinden çıkmış her türlü yontmataş³ ürün ele alınmıştır. Söz konusu bu ürünler üzerinde, hammaddenin elde edilmesinden üretim aşamasına, kullanım aşamasından terk edilme aşamasına kadar üretim zincirini ve endüstri ürünlerini anlamaya yönelik olarak teknolojik ve biçimsel tipolojik analizler yürütülmüştür.

Küçükçekmece Lagünü Havzası'nın Jeolojik Yapısı

Küçükçekmece Lagünü Havzası'nda en yaşlı birimler Paleozoik yaşlı Trakya Formasyonu'na ait litolojilerdir. Bu temel birim üzerine uyumsuz bir şekilde Üst Oligosen'den Üst Miyosen'e kadar zaman aralığında çökelen birimler gelmektedir. Altınşehir Formasyonu'na (Bu birim Kırklareli Formasyonu olarak da bilinmektedir) ait kireçtaşları gelmektedir ve bu birimde karstlaşma oldukça etkilidir. Altınşehir Formasyonu resifal özellikli Yarımburgaz ve killi kireçtaşı ile temsil olunan İkitelli üyelerinden oluşmaktadır (Atakan 1996: 8-9). Bunun en güzel örneklerinden birini Küçükçekmece Lagünü'nün 1.5 km kadar kuzeyinde kireçtaşı içine açılmış olan Yarımburgaz Mağarası'dır (Erinç 2001: 153). Yukarı Mağara olarak tanımlanan ağızda kalın bir deniz kumu birikimi ve akarsu taraçalarının varlığı bölgenin 50-60 m yükseldiğini göstermektedir (Erinç 2001: 397).

Altınşehir Formasyonu'nun üzerine uyumsuz olarak Üst Miyosen'e yaşlandırılan Çekmece Grubu'na ait kireçtaşı ve kumtaşıyla temsil edilen Gürpınar Formasyonu, kum ve çakıl boyunda kırıntılı malzemeyle temsil edilen Çukurçeşme Formasyonu, kil ve marnlardan oluşan Güngören Formasyonu ve zayıf dayanımlı mactralı kireçtaşları ile marnve kil ardalanmasından oluşan Bakırköy Formasyonu gelmiştir. Tüm bu birimlerin üzerine uyumsuz olarak Kuvaterner yaşlı alüvyonlar gelmiştir (Atakan 1996: 8; Adatepe ve Yıldırım 2004).

Küçükçekmece Lagünü Havzası'nın Neolitik Çağ'da Çevre Koşulları

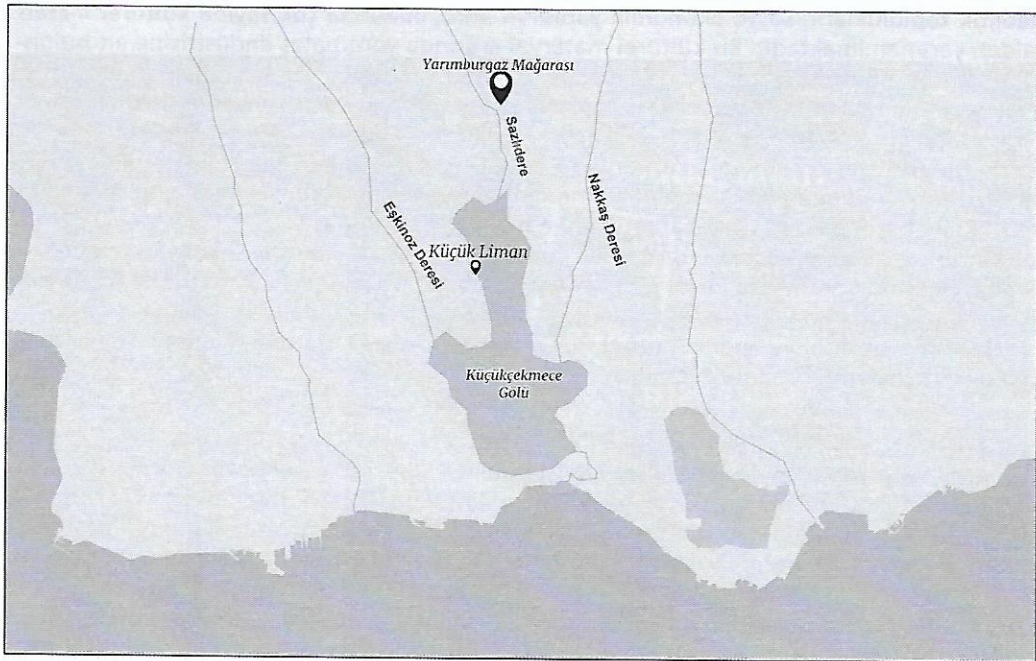
Marmara Denizi'nde, Kuvaterner Dönem'in ardından, Holosen Dönem'de deniz seviyesi yükselmesi yavaş yavaş yükselmeye başlamış, GÖ yaklaşık 8 bin yıl önce deniz seviyesi günümüz seviyesine ulaşmıştır. Günümüzde Küçükçekmece Lagünü'ne dökülen Sazlıdere, Nakkaşdere (Menekşe Deresi), Eşkinos Deresi, Ayamama Deresi gibipek çok sayıdaki akarsu, Kuvaterner Dönem'de deniz seviyesinin alçalmasına bağlı olarak düşen ana taban seviyesine göre, yatağını derine kazmıştır. Oldukça derin bir şekilde kazılan bu alanda, transgresyona ya da deniz seviyesinin yükselmesine bağlı olarak, akarsu ağızları boğulmuş ve birkaç kolu olan bir koya dönüşerek, liman tipi bir kıyı oluşmuştur (Erinç 2001: 344, 378).

GÖ 8. binyılda deniz seviyesinin yükselmesi kısmen duraksamış ve ardından Marmara Denizi'nde gelişen gel-git, akıntılarının ve dalgaların etkinliğine ve kıyı tipolojisine bağlı olarak, batıdaki burundan başlayarak doğuya doğru, koyun ağzını yavaş yavaş kapatacak şekilde bir kıyı kordonu gelişmeye başlamıştır (Erinç 2001: 343) ve bir kanalla Marmara Denizi ile bağlantısı devam edecek şekilde kıyıya paralel Küçükçekmece Lagünü (Res. 3) oluşmuştur.

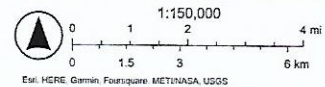
Doğal ekosistemler içinde değerli kıyı alanlarından olan lagünler, karasal ve denizel sistemler arasında kendine özgü ekolojik koşullara sahiptir. Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarında önemli bir lagün olan Küçükçekmece bu özellikleri nedeniyle tarihöncesinden günümüze başta yerleşme yeri ve liman olmak üzere, çok sayıda insan faaliyetine sahne olmuştur.

Yontmataş Endüstrisinde Kullanılan Hammaddeler

Kazılarda ele geçen yontmataş buluntular Neolitik Çağ için gelişmiş örneklerdir. Üretimde taş ustalarının kullandıkları teknikleri nereden öğrendikleri ve malzemeyi nereden temin ettikleri ve bu malzemeyi sağlayan aktörler kimlerdir gibi sorular ortaya çıkmaktadır. Aletlerin tekno-tipolojik analizini yapmadan önce üretim zincirinin ilk basamağını oluşturan hammaddenin elde edilişi konusunda bilgi vermek yerinde olacaktır. Yontmataş buluntu-

Res. 3: Küçükçekmece Lagünü, lagün gölünü besleyen ana su kaynakları ve Küçük Limanın lokasyonu.

larında çoğunlukla Küçükçekmece Lagünü Havzasında, kireçtaşı tabakalardan türeyen sileksit grubu kayaçların hammadde olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kayaçlar yüzey suları tarafından yatağından koparılmış ve taşınmıştır. Bu nedenle de oval çakıllar formunu almıştır. Bu yumrular, Küçükçekmece Lagünü Havzası içinde bugün tarım arazisi olarak kullanılan alanlarda bol miktarda gözlenmektedir. Bu nedenle bu yumruların elde edilebilirliği oldukça kolaydır. Bunlar arasında koyu gri ve siyah renkli çört ağırlıktadır.

Diğer yandan homojen dokusu ile dikkat çeken bal rengi ve açık gri renkli kaliteli sileksitlerin sayısı oldukça azdır. Bu hammaddeden üretilen yongaların yüksek kaliteli homojen doku nedeniyle oldukça keskin kenar verdiği görülmektedir. Bu hammaddenin havzada nereden temin edildiğine dair önümüzdeki yıllarda detaylı bir çalışma yapılması gerekmektedir. Böylece kaynak ve üretim arasındaki ilişki ortaya konabilecektir. Bunlara ek olarak kuvarsın da hammadde olarak kullanıldığı görülmektedir. İlk bakışta obsidiyen gibi görülen bu taşların kökeni olarak en yakındaki Istanca dağları düşünülebilir. Küçükçekmece Gölü'nün kuzeyinden yüksek kaynak alanlarından Marmara Denizi'ne dökülen Sazlıdere ve Eşkinos nehirleriyle yuvarlanıp gelen yumruların göl çevresinde bulunması olasıdır. Yine de taş aletlerin kaynak analizine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bulunma Koşulları

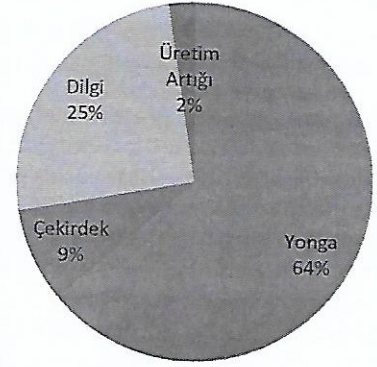
Yontmataş endüstrisine ait buluntuların bir kısmı üzerinde patina görülmektedir. Söz konusu buluntuların üzerinde gelişen bu patinatoprağa doğal olarak gömülmeden önce buluntuların yüzeyde açık hava koşullarına maruz kaldıklarını göstermektedir. Rüzgâr, güneş, yağmur gibi değişken hava koşulları etkisiyle taş buluntular üzerinde bir patina gelişmiştir. Diğer yandan bazı parçalar üzerlerinde de kalsifikasyon (kireç) tabakalarının geliştiği gözlenmiştir. Neolitik Çağ'dan çok sonra toprak altına gömülme sonrasında Küçükçekmece Lagünü'nün oluştuğu, havzada suyun yavaş yavaş yükseldiği ve bu nedenlerle de taban suyunun yükseldiği anlaşılmaktadır. Taban suyunun yükselmesine bağlı olarak, su tablasının altında kalan arkeolojik tabakalar suyun etki ettiği ve arkeolojik eserler üzerinde kalsifikasyon tabakalarının geliştiği gözlenmiştir.

Yongalama Teknolojisi ve Teknolojik Parçalar

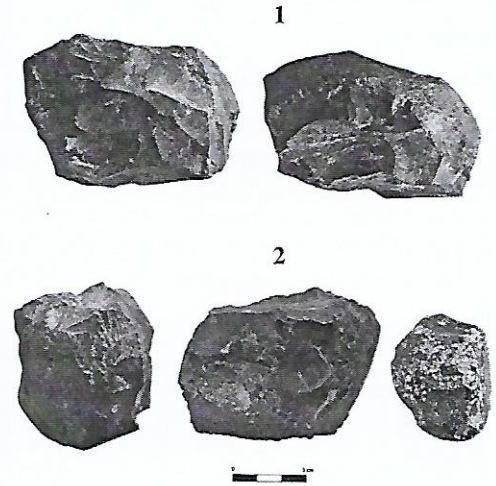
Ele geçen yontmataş ürünleri üzerinde yapılan istatistik çalışması, buluntuların teknolojik dağılımını görmemize olanak tanımıştır (Res. 4). Bu doğrultuda ele geçen parçalar arasında yongalar %64 gibi yüksek bir orana sahiptir. Bunu %25 oranla dilgiler ve %9 oranla çekirdekler takip etmektedir.

Sileksit çakılların yerleşim alanına ham halde getirildiği ve yontma işleminin yerleşim alanında yürütüldüğü görülmektedir. Ele geçen yonga çekirdekleri, birincil yongalar, yongalar, dilgiler ve üretim artıkları da yongalamanın yerleşim alanında yürütüldüğünü doğrulamaktadır. Yongalama, sert vurgaçla doğrudan vurma yöntemi ile yapılmıştır. Hammadde kullanımına dayalı ustalık gerektirmeyen bir üretim izlenmektedir (Res. 5). 2021 yılında yürütülen sondaj kazılarında toplamda 6 adet çekirdek ele geçmiştir. Bazı çekirdeklerin üzerinde kalsifikasyona bağlı bir patina gelişimi izlenmektedir (Res. 5.2).

Çekirdeklerde önceden vurma düzlemi hazırlamak gibi herhangi bir hazırlığın yapılmadığı, hatta bazen hatalı yongalamanın yapıldığı görülmektedir. Ele geçen çekirdeklerin hepsi şekilsiz yonga çekirdeklerinden oluştuğu görülmektedir.

Res. 4: Yontmataş endüstrisinde teknolojik dağılım.

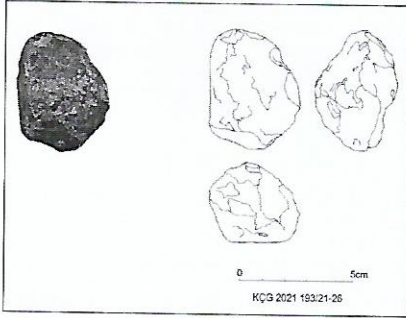

Res. 5: Şekilsiz çekirdekler.

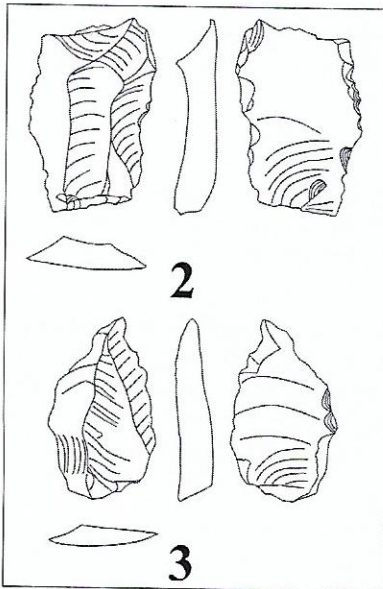
Bazı çekirdeklerin üzerinde korteksten bir parçanın korunduğu dikkat çekmektedir (Res. 5-6). Bu çekirdeklerden birinin, üzerinden yongalar alındıktan sonra, ikincil olarak sürtme işlerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır (Res. 6).

İstanbul'da yüzey araştırmalarında tespit edildiği (Altınbilek-Algül ve Balcı 2020: 93, 109; Dinçer vd. 2019: 78-81; Güldoğan 2016: 189; Güldoğan 2020: 46) Anadolu'da Çanak Çömlekli Neolitik Dönem'de bazı yerleşimlerde de görüldüğü üzere (Shea 2018: 254, 286; Fındık ve Derin 2018: 215, 217; Fındık 2021: 138; Şimşek 2021: 86; Maeda 2011: 318; Altınbilek 2018: 105; Coşkunsu 2011: 386) ele geçen parçaların büyük bir kısmı yongalardan (33 adet) oluşmaktadır. Bunların bir kısmında kalın topuklar görülmektedir. Bu topuklar çoğunlukla düz topuk şeklindedir ve bazen düzeltilmiştir. Yongaların bir kısmı üzerinde korteksten bir parçanın korunduğu görülmektedir (Res. 7). Yongaların üzerinde genellikle büyük vurma yumruları vardır (Res. 8). Bazı yongalarda vurma yumrusunun inceltildiği izlenmiştir. Yongaların bir kısmında kenarlarında basit düzelti yapılmıştır. Düzelteler yongaların birçok kenarında görülür (Res. 9). Bazı parçalarda yonganın distal kısmından büyük bir çıkarım yapılarak yongaların boylarının bilinçli bir şekilde kısaltıldığı ya da sert işlerde kullanıma bağlı olarak kırıldıkları anlaşılmaktadır. Yongaların boylarında gözlenen kısaltma ikincil kullanımı akla getirmektedir (Res. 10). Bazı yongalar üzerinden ve kenar kısımlarından düzensiz çıkarımlar da yapılmıştır (Res. 7-9).

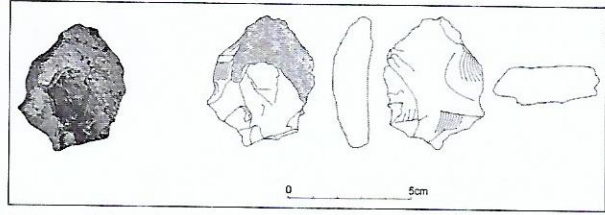
Aletler çoğunlukla yonga taşımaları üzerine şekillendirilmiştir (Res. 17). Yonga üzeri olarak tasarlanan ön kazıyıcı ve kenar kazıyıcı gibi buluntular da görülmektedir (Res. 11-12). Kazıyıcıların genellikle etkili birer kesme ve sıyırma aracı oldukları ya da ahşap, boynuz, kemik ve deri işçiliğinde kullanıldıkları varsayılmaktadır (Shea 2018: 286; Semenov 1973: 88; Clark 1958: 144). Bunların yanında buluntuların arasında dilgilerin oranının oldukça az olması dikkat çekmektedir. Bu dilgilerde vurma yumrusu belirgindir. Bazılarının boyları

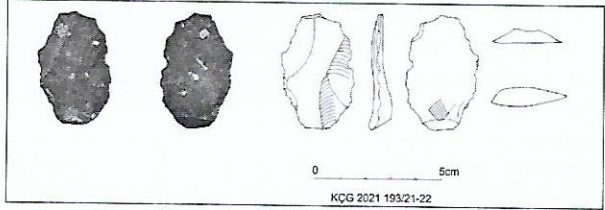
Res. 6: Şekilsiz çekirdek ve ikincil kullanım örneği.

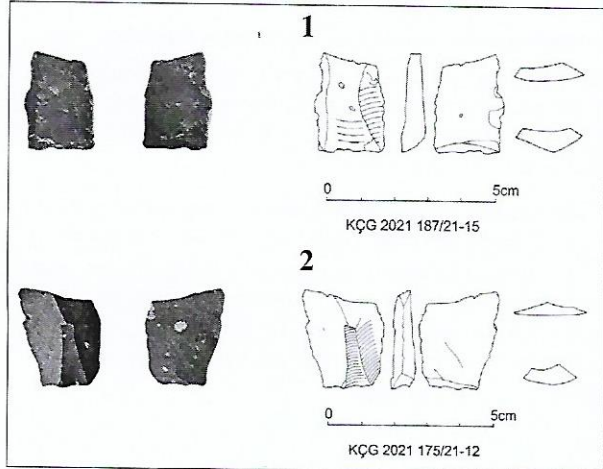
Res. 9: Düzeltili yongalar.

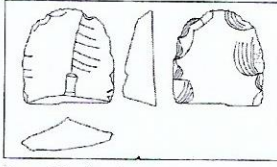
Res. 7: Korteksli yonga.

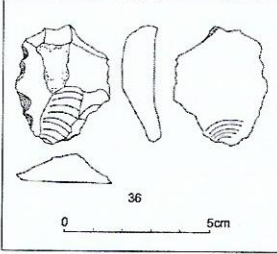
Res. 8: Düz topuklu ve büyük vurma yumrulu yongalar.

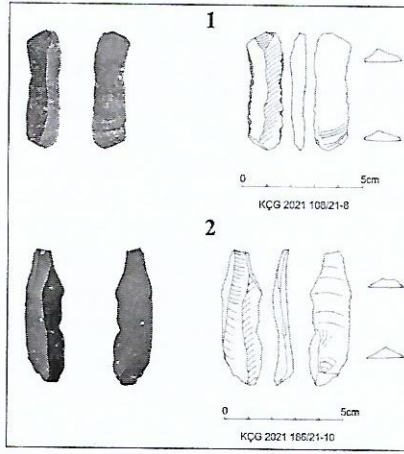
Res. 10: Yongalar.

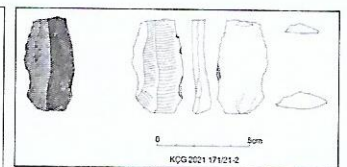
Res. 11: Ön kazıyıcı.

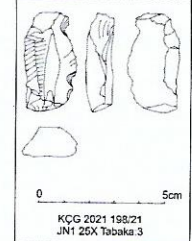
Res. 12: Kenar kazıyıcı.

Res. 13: Dilgiler: 1. Düzelttili sırtlı dilgi, 2. Düzeltisiz dilgi.

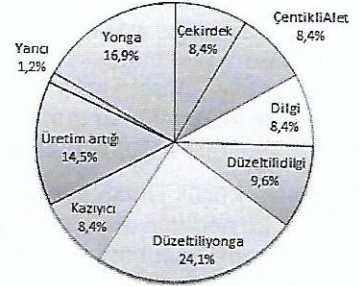

Res. 14: Dilgi üzerine çentikli alet.

Res. 15: Dilgi üzerine çentikli alet.

kısaltılmıştır. Bunların arasında sırtlı dilgiler (Res. 13.1) ve kenarlarında yoğun kullanım izi olan düzelttili dilgiler gözlenmektedir. Ayrıca dilgi taşımaları üzerine çentikli aletlerin şekillendirildiği de gözlenmektedir (Res. 14). Söz konusu bu aletlerin dağılımına bakıldığı zaman düzelttili yongaların ve yongaların ilk sırayı aldığı görülmektedir. Bunu düzelttili dilgiler ve dilgiler izlemektedir. Ardından sırasıyla çentikli aletler ve kazıyıcılar gelmektedir (Res. 16).

Res. 16: Yontmataş aletlerin dağılımı.

Sonuç

Küçükçekmece Lagün Havzası'nın çevre koşulları Neolitik Çağ'da günümüzden oldukça farklıdır. Küçükçekmece Lagününden yaklaşık 20 km doğuda bulunan Yenikapı'da yapılan kurtarma kazılarında Marmara Denizi'nin Neolitik Çağ'da günümüz seviyesinden metrelerce düşük bir seviyede olduğu ortaya konmuştur. Bu durumda Küçükçekmece Lagünü'nün Neolitik Çağ'da henüz oluşmadığı görülmektedir. Günümüzde Küçükçekmece'ye dökülen başta Sazlıdere ve Eşkinöz gibi önemli akarsularının o dönemde bir göl olduğu tespit edilen Marmara'nın koylarına döküldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Neolitik Çağ'da bol su kaynaklarına ve tarım arazilerine sahip olan bu bölgenin yerleşim yeri seçiminde oldukça verimli koşullara sahip olduğu ön görülebilir. Diğer yandan Küçükçekmece Lagün Havzası'nın kuzeyinde yer alan Yarımburgaz Mağarası kazılarında da 4 ve 5. tabakalar Geç Neolitik yerleşim tabakaları olarak belirlenmiştir (Özdoğan vd. 1991: 61). Küçükçekmece Lagünü Havzası'nın bol tatlı su kaynakları yanındauygun tarım arazisi ve deniz ürünleri Neolitik yaşam için oldukça uygun bir coğrafyadır. Neolitik yerleşimcilerin, tarım ve hayvancılık yapmak, su ürünlerinden yararlanmak için gerekli olan alet yapma ihtiyacı dabüyük ölçüde yakın çevreden karşılanmış olmalıdır.

Bu makale kapsamında incelenen aletlerin, Neolitik yerleşimciler tarafından günlük gereksinimler gözetilerek şekillendirildiği ve yonga üretimine dayalı bir endüstrinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu ürünlerinüretimi sırasında niteliksel açıdan farklılık gösteren sileksit, çört ve kuvars gibi kayaların kullanıldığı görülmektedir. Bu ürünlerin sert vurgaçla doğrudan vurma yöntemiyle üretildiği anlaşılmaktadır. Ele geçen şekilsiz çekirdekler üzerinde herhangi bir çıkarım için hazırlık yapılmadığı ve doğrudan çıkarım yapıldığı gözlenmiştir.

Bu çalışmada tanıtılan malzeme içerisinde yontmataş endüstrisine ait temel ürünler açısından yongaların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunlar genel olarak sert vurgaçla üretilmiştir, kalın ve

Res. 17: Yontmataş aletlerden bir grup.

düz topukludur ve büyük yumrulara sahiptir. Yontmataş aletler arasında öncelik sırasına göre düzeltili yongalar, düzeltili dilgiler, çentikli aletler ve kazıyıcılar gelmektedir. Düzeltili yongalar arasında kısmi düzeltili olanlar sayısal olarak daha fazladır. Ele geçen bu aletlerin benzerleri Fikirtepe, Yenikapı ve Pendik yerleşimlerinden de bilinmektedir (Özdoğan 2013: 213-214; Kızıltan ve Polat 2013: 123).

Küçük Liman kazılarında mikrolit gibi küçük aletleri bulabilecek düzeyde ayrıntılı, eleme yöntemi kullanılarak ve detaylı bir şekilde kazı çalışması yürütülmüş olmasına rağmen mikrolit aletler ele geçmemiştir. Bu nedenle de söz konusu sondaj alanında şimdilik Epipaleolitik bir gelenekle karşılaşılmasıdır. Yontmataş aletler, genel olarak kesme ve kazıma işlerinde kullanılmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda bu konuda aletlerin işlevlerini anlamaya yönelik olarak yapılacak olan deneysel, işlevsel tipolojik çalışmalar ve kullanım izi analizleriyle yontmataş aletlerin işlevleri daha aydınlatılabilecektir.

Türkiye’de Çanak Çömlekli Neolitik Dönem’e tarihlendirilen kültürel bölgeler ve bu bölgelerdeki yerleşimler göz önünde bulundurulduğu zaman her bölgenin kendine özgü yontmataş üretim geleneklerine sahip olduğu görülmektedir (Kartal 2018: 191). Fakat bu kültürel bölgelerin Çanak Çömlekli Neolitik Dönem’de birbirine oldukça benzeyen tarım ve hayvancılığa dayanan geçim ekonomisi nedeniyle ortak özellikleri hemen dikkat çekmektedir. Başta bu temel neden nedeniyle şimdilik ön bulgu niteliğinde olsa bile, Küçükçekmece Havzası’nda elde edilen yontmataş endüstrisinin Marmara Bölgesi’nde ve İstanbul’da elde edilen yontmataş endüstrisinin genel özelliklerine sahip olduğu söylenebilmektedir (Altınbilek-Algül ve Balcı 2020: 93, 109; Dinçer vd. 2019: 78-81; Gülüdoğan 2016: 189; Gülüdoğan 2020: 46). Bu durum Marmara Bölgesi’nde yerleşim yeri olarak seçilen bölgelerin benzer ekolojik koşullara sahip olması ve günlük uğraşların benzer olması ile açıklanabilir.

Bathonea-Küçük Liman’daki kazı/sondaj çalışması 2x5 m ölçülerinde dar bir alanda yürütülmüştür. Bu nedenle söz konusu yontmataş ürünler oldukça dar bir alandan elde edilmiştir ve üretim aşamasının başından sonuna takip edildiği çeşitliliği sunmamaktadır. İlerleyen yıllarda kazı alanının genişlemesine bağlı olarak Neolitik Çağ’a dair elde edilecek veriler artacağı için sonuçların değişebileceği ön görülmektedir ve başka yontmataş ürünlerle birlikte bu çalışmada elde edilen ön bulgular ve sonuçlar geliştirilecektir. Özellikle bal rengi sileksitin nereden elde edildiğine yönelik yapılacak bir çalışma, hammadde, teknoloji, tipoloji ve aletlerin kullanım alanına yönelik önemli verilerin elde edilmesine olanak sağlayacaktır. Diğer yandan yontmataş aletler üzerine yapılacak olan kullanım izi analizleri de Neolitik yerleşimde günlük ihtiyaçların neler olduğuna dair görüşlerimizi daha net ortaya koyacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kocaeli Üniversitesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya Avcılar Belediyesi ile Marport Firması ve Bathonea kazılarını Destekleme Derneği destek sağlamışlardır. Malzeme çizimi Burhan Gülkan tarafından gerçekleştirilmiştir. Tüm kurum ve kişilere çok teşekkür ederiz.

.....

NOTLAR

¹ Kocaeli Üniversitesi Başkanlığında yürütülen Bathonea Kazılarının Küçük Liman Bölgesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü adına Dr. Alkiviadis Ginalis başkanlığında bir ekip tarafından kazılmıştır.

² Önasya’da çekirdek bölge olarak tanımlanan coğrafya, Doğu Akdeniz kıyılarının güneyinde Lut Gölü’nden başlayarak Ürdün Vadisine, Suriye ovalarına, Orta ve Güneydoğu Anadolu’ya, Irak ve İran Zagroslarından Basra Körfezi’ne uzanan bölgeyi kapsamaktadır. Bu bölgede yaşayan insan toplulukları köklü bir değişikliğe giderek yeni ekonomik ve sosyolojik arayışlara yönelmiştir. Neolitik yaşam biçimi binlerce yıl süren bir gelişim modeli geçirmiştir. Bu bölgede bitkilerin tarıma alınması, hayvanların evcilleştirilmesi, mimari, yontmataş ve sirtmetaş teknolojisi, organize ticaret, sanat ve inanç sistemleri gibi öğeler gelişmiştir (Özdoğan 2007: 64; Sagona ve Zimansky 2015: 35-36).

³ Yontmataş terimi, kırıldığı zaman keskin kenar veren bir kayaktan, vurgaçla vurarak ya da baskılama yöntemiyle koparılmış ürünler için kullanılan genel bir terimdir. Bu çıkarılan parçalar üzerine çeşitli teknikler kullanılarak yontmataş aletler üretilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adatepe, Ş. ve M. Yıldırım 2004. "Küçükçekmece Gölü Çevresi Kayaçların Mühendislik Özelliklerinin ve Hidrojeolojik Özelliklerinin İrdelenmesi", B. Üstün vd. (yay.) *Türkiye Küçükçekmece Gölü ve Havzası İçin Çevre Yönetim Biriminin Oluşturulma Süreci ve Bölgeye Katkıları Çalıştayı*: 41-50. TÜBİTAK ve Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Altınbilek, Ç. G. 2008. *Çanak Çömleksizden Çanak Çömleli Neolitik Döneme Geçiş Sürecinde Obsidiyen Teknolojisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Altınbilek-Algül, Ç. ve S. Balcı 2020. "Rıva ve Göllü (Beykoz, İstanbul) Erken Holosen Dönem Yontmataş Buluntuları", E. Güldoğan (yay.) *İstYA İstanbul İli Yüzey Araştırmaları 2018-2019 Beykoz*. Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Atakan, M. E. 1996. *Küçükçekmece Gölü ve Dolayının Çevre Jeolojisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aydingün, G. Ş. 2008. "İstanbul'da Neolitik Bir Yerleşme Avcılar-Firuzköy", *KOU Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1: 93-100.
- Aydingün, G. Ş. 2009a. "Early Neolithic Discoveries at İstanbul", *Antiquity* 83 (320), www.antiquity.ac.uk/projgall/aydingun/310.
- Aydingün, G. Ş. 2009b. "Some Remarkable Prehistoric Finds at İstanbul Küçükçekmece", *XII Symposium on Mediterranean Archaeology (SOMA 2008), Eastern Mediterranean University/Famagusta*, 5-8 March, 2008, North Cyprus: 154-157. British Archaeological Research International (BAR) Series.
- Aydingün, Ş. ve H. Aydingün 2020. "İstanbul Küçükçekmece Gölü Havzası'nın Tarihöncesi (Paleolitik-Erken Tunç Çağları)", *Amisos* 5: 7-30.
- Clark, J. D. 1958. "Some Stone Age wood working tool in southern Africa", *The South African Archaeological Bulletin* 13: 144-152.
- Diñçer, B., S. Yıldırım-Balcı, Ç. Altınbilek-Algül 2019. "Büyükçekmece Yontmataş Buluntuları, 2016-2017", E. Güldoğan (yay.) *İstanbul İli Yüzey Araştırmaları 2016-2017 Büyükçekmece*, Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.
- Düring, B. 2016. *Küçük Asya'nın Tarihöncesi, Karmaşık Avcı-Toplayıcılardan Erken Kentsel Toplumlara*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Coşkunsu, G. 2011. "Flint and Obsidian Industry of Mezraa Teleilat (Urfa, south-east Anatolia) PPN- PN", E. H. S. Chambell ve O. Maeda (yay.) *The State of the Stone Terminologies, Continuities and Contexts in Near Eastern Lithics*: 385-394. Ex Oriente, Berlin.
- Erinç, S. 2001. *Jeomorfoloji*. Der Yayınları, İstanbul.
- Fındık, B. 2021. "Yeşilova Höyük Neolitik Çağ Yontmataş Endüstrisi Üzerine Genel Değerlendirme", H. Bulut (yay.) *Arkeolojide Taşları Konuş(tur)uyoruz*: 135-156. Ege Yayınları, İstanbul.
- Fındık, B. ve Z. Derin 2018. "Yeşilova Höyüğü Geç Neolitik Dönemi Yontmataş Endüstrisi", A. Baysal (yay.) *Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler*: 211-228. Ege Yayınları, İstanbul.
- Ginalis, A. 2022. "The so-called 'Küçük Liman' on the Firuzköy Peninsula: A preliminary Archaeological Report on Harbour Studies along the Küçükçekmece Lake, 2022", *International City and History Symposium on Avcılar* (İstanbul 21-22 October 2022): 143-161.
- Güldoğan, E. 2016. "İstYA Projesi Kapsamında Çatalca Sınırları İçindeki Arkeolojik Yüzey Araştırmaları ve Sonuçları", *Arkeoloji ve Sanat* 152: 189-200.
- Güldoğan, E. 2020. "İstanbul İli Yüzey Araştırmaları 2018-2019 Beykoz Arazi Çalışmaları", E. Güldoğan (yay.) *İstYA İstanbul İli Yüzey Araştırmaları 2018-2019 Beykoz*. Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kartal, G. 2018. "Güneybatı Anadolu Neolitik Mağara Yerleşimleri Yontmataş Endüstrileri", A. Baysal (yay.) *Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler*: 190-210. Ege Yayınları, İstanbul.
- Kızıltan, Z. ve M. A. Polat 2013. "The Neolithic at Yenikapı Marmaray – Metro Project Rescue Excavations", M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) *The Neolithic in Turkey*, Vol. 5: 113-165. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kolankaya-Bostancı, N. 2018. "Prehistorik Toplumların Ekonomik Modellerinin ve Yaşam Biçimlerinin Belirlenmesinde Yontmataş Buluntuların Önemi: Kanlıtaş Höyük Örneği", A. Baysal (yay.) *Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler*: 245-269. Ege Yayınları, İstanbul.
- Maeda, O. 2011. "The Social Roles of the Use of Flint and Obsidian Artefact at Salat Camii Yanı in the Upper Tigris Valley", E. H. S. Chambell ve O. Maeda (yay.) *The State of the Stone Terminologies, Continuities and Contexts in Near Eastern Lithics*: 317-326. Ex Oriente, Berlin.

- Özdoğan, M. 2007. "Neolitik Yaşam Biçiminin Orta Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı", N. Başgelen (yay.) *12000 Yıl Önce Uygarlığın Anadolu'dan Avrupa'ya Yolculuğunun Başlangıcı Neolitik Dönem*: 63-70. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Özdoğan, M. 2013. "Neolithic Sites in the Marmara Region Fikirtepe, Pendik, Yarımburgaz, Toptepe, Hoca Çeşme and Aşağıpınar", M. Özdoğan, N. Başgelen ve P. Kuniholm (yay.) *The Neolithic in Turkey*, Vol. 5: 167-271. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan, M., Y. Miyake ve N. Özbaşaran-Dede 1991. "An interimreport on excavations at Yarımburgaz and Toptepe in Eastern Thrace", *Anatolica* 17: 59-121.
- Roodenberg, J. ve S. Alpaslan 2007. "İlıpınar ve Menteşe: Doğu Marmara'da Neolitik Döneme Ait İki Yerleşme", M. Özdoğan ve N. Başgelen (yay.) *Türkiye'de Neolitik Dönem, Anadolu'da Uygarlığın Doğuşu Avrupa'ya Yayılımı, Yeni Kazılar, Yeni Bulgular*: 393-400. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Shea, J. J. 2018. *Taş Aletler*. Doruk Yayınları, İstanbul.
- Sagona, A. ve P. Zimansky 2015. *Türkiye'nin En Eski Kültürleri M.Ö. 1.000.000-550*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Semenov, S. A. 1973. *Prehistoric Technology: An Experimental Study of the Oldest Tools and Artefacts from Traces of Manufacture and Wear*. Translated by M. W. Thompson. Adams and Dart, Bath, England.
- Şimşek, E. 2021. "Sumaki Höyük Çakmaktaşı Buluntularının Tekno-Tipolojik Değerlendirmesi", H. Bulut (yay.) *Arkeolojide Taşları Konuş(tur)uyoruz*: 83-96. Ege Yayınları, İstanbul.